

نایلی

نایلی

(استانبول، ۱۸۸۵م) نام دارد. وی از نوشته‌های خود دربارهٔ خرابات چنین نتیجه گرفته بود که هدف ضیایاشا از گردآوری این اشعار نه خدمت به ادبیات بلکه اظهار سرسپردگی به دربار بوده است؛ دفاعیهٔ رنان در بررسی عقاید ارنست رنان (۱۹۰۸م)؛ روای که دربرگیرندهٔ مقالات سیاسی و ادبی او است؛ مکتوبات خصوصی در دو جلد؛ اوراق پرنشان که کتابی تاریخی در شرح حال سلیم یکم، محمد فاتح، صلاح‌الدین ایوبی و امیر نوروز است (۱۸۷۲م)؛ قانچه (۱۸۷۴م)؛ تاریخ عثمانی که در سه جلد به چاپ رسیده است (۱۹۷۱ - ۱۹۷۴م). نامق در دیباچهٔ این کتاب برای گریز از سانسور ابیاتی در مدح سلطان عبدالحمید سروده است؛ تاریخ مفصل اسلام (۱۹۷۵م).

بالای چاپخانهٔ کاروس در خیابان لاله‌زار تهران به اجرا درآمد؛ رمان عاشقانهٔ انتباه یا سرگذشت علی‌بیگ (۱۸۷۶م) که به گفتهٔ نامق کمال در زمان خود از رمان‌های انگشت‌شمار به ترکی عثمانی بوده است؛ جزمی (استانبول، ۱۸۸۰م) که رمان تاریخی محصول سال‌های واپسین زندگی او و مقارن با نوشتن تاریخ عثمانی او است. قهرمان این اثر شخصیت محبوبی است هم‌طراز کوراوغلو و دارای ویژگی‌هایی چون پهلوانی، شاعری، دین‌داری، بی‌باکی و میهن‌دوستی است؛ اشعار نامق کمال که پس از مرگ نامق به کوشش سعدالدین نزهت ارگون به چاپ رسیده است (استانبول، ۱۹۴۱م). اشعار این مجموعه را در شکل و محتوا می‌توان به سه دسته تقسیم کرد: نخست شعرهایی که در شکل و محتوا کهنه و در سبک به شیوهٔ ادبیات دیوانی و دارای مضامین عاشقانه و زندانه و عارفانه هستند. پیوند تنگاتنگ نامق کمال با زندگی و دنیا او را از غرق شدن در بطون عرفان و تصوف باز می‌دارد. دوم شعرهایی که در شکل کهنه و در محتوا نو هستند. این‌گونه شعرها معمولاً در قالب‌هایی چون قصیده، غزل، رباعی و قطعه سروده شده‌اند و وزنشان هم غالباً عروضی و به ندرت هجایی است، اما مفاهیم تازه‌ای چون وطن، ملت، آزادی، امت، استقلال، مبارزه و... مضامین این نوع شعرها هستند. سوم اشعاری که هم در شکل و هم در محتوا نو هستند. مضامین این‌گونه شعرها همان مضامین شعرهای نوع دوم است، اما قالب‌ها از موازین شعر کلاسیک فراتر رفته و به شعر نو نزدیک شده است. نامق شعر را همچون ابزاری برای پیش‌برد آمال و افکار آزادی‌طلبانهٔ خود به کار برده است و از این روی ناظم حکمت، شاعر انقلابی ترک (۱۹۰۲ - ۱۹۶۳م)، او را یکی از نخستین شاعران نیرومند مبشر انقلاب بورژوازی در ترکیه به‌شمار آورده است. برخی با توجه به بار سیاسی اشعار نامق کمال گفته‌اند که او در مقام شاعر، چیز عمده‌ای به زبان و ادبیات ترکی نیفزود، اما عشق به آزادی را از راه شعر در اذهان نسل‌ها تزریق کرد؛ تخریب خرابات که نامق آن را به پیروی از دریافت‌های شعری خود در انتقاد از برخی اشعار شاعران معاصر خود، از آن جمله در انتقاد از گزیدهٔ اشعاری با نام خرابات نوشتهٔ ضیایاشا تدوین کرده بود. نقد جلد نخست این مجموعهٔ اشعار عربی، فارسی و ترکی که در ۱۸۷۴م منتشر شد، تخریب خرابات (استانبول، ۱۸۸۵م) و نقد جلد دوم همان اثر تعقیب خرابات

منابع: ادبیات نمایشی در ایران، ۵۰/۲؛ ادبیات نوین ترکیه، در صفحات فراوان؛ از صبا تا نایما، ۲۹۱/۲؛ افول اقتدار عثمانیان، ۷۰۰؛ ایران و عثمانی در آستانهٔ قرن بیستم، در صفحات فراوان؛ تاریخ امپراتوری عثمانی و ترکیهٔ جدید، ۳۶۶/۲، ۴۲۸، ۴۴۷؛ در بیان ادبیات دیوانی، ۲۱۲؛ زبان و ادب فارسی در قلمرو عثمانی، ۲۴۸؛ عثمانلی مؤلفه‌ری، ۳۹۶/۱ - ۳۹۷؛ قاموس‌الاعلام، ۳۸۸۴/۵ - ۳۸۸۵؛ نگاهی به روند نفوذ و گسترش زبان و ادب فارسی در ترکیه، ۳۳۳ - ۳۳۴؛ یادبودهای سفارت استانبول، ۱۹۹ - ۲۰۰؛ سیدحسن تقی‌زاده، «روابط ایران و ترکیه»، یغما، سال نهم، شماره ۲، اردیبهشت ۱۳۳۵ش، صص ۴۹ - ۵۶

Encyclopaedia of Islam, 4/815-879; İslam ansiklopedisi, 9/54-72; Nâmık Kemal; Nâmık Kemal Hakkında; Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, 6/510-520; Türk edebiyatçıları sözlüğü, 380-381; Türk edebiyatı ansiklopedisi, 1/269; 3/888-890; Türk edebiyatı antolojisi, 19-34; Türk edebiyatı tarihi, 2/879-914; Türkiye yazarlar ansiklopedisi, 689-690; Yazarlar sözlüğü, 316-317.

رشنوزاده

نایلی (nā.ye.li)، مصطفی چلبی، مشهور به نایلی قدیم و پیری‌زاده، فرزند پیری‌خلیفه، استانبول ۱۰۱۹ - همان‌جا ۱۰۷۷/ق ۱۶۱۰ - ۱۶۶۶م، شاعر و کاتب عثمانی. پدرش از کاتبان مشهور دربار و دولت عثمانی بود. به همین سبب نایلی به پیری‌زاده آوازه یافت. نایلی در جوانی به تحصیل پرداخت و

28 TEM 2006

Kabasakal, Jule. "17. yüzyıl şairlerinden Nailî'nin şiirlerinde övme ve övünme." Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, 2003. 49 y. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şener Demirel)

140059

05 KASIM 2003

Erbek, İsmail. "Nefî ve Nâilî divânlarında şikâyet unsurları." Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi, 2000. VIII,68y. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şehabettin Ünlü)

- Nailî (TEO)

IPEKTEN,

Halûk (Doç. Dr.), Nâ'îli, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1987, 250 S.

9771 FELDMAN, W. The celestial sphere, the wheel of fortune, and fate in the gazels of Nâ'îli and Bâkî. *International Journal of Middle East Studies*, 28 ii (1996) pp.193-215

Nailî

Bâkî

27 NISAN 1993

17 AGUSTOS 2000

07 EKİM 1995

5467 WALSH,J.R. *Güldeste-i Eş'ar*: a birthday garland for Professor Bernard Lewis. *The Islamic world from classical to modern times: essays in honor of Bernard Lewis*. C.E.Bosworth, C.Issawi, R.Savory, & A.L.Udovitch, eds. Princeton: Darwin Press, 1989. pp. 1991, pp.615-633. [Translations of verses by: Kadi Burhâneddin, Nesîmî, Ahmedî, Şeyhî, Ahmed Paşa, Dâ'î, Fuzûlî, Hayâlî, Nev'î, Nef'î, Şeyhülislâm Yahyâ, Bahâvî, Vecdî, Nâ'îli, Nâbî, Nahîfî, Nedîm.]

"Nailî Divanı." Haluk Ipekten. Doktora Tezi. Erzurum Üniversitesi, 1962.

140059 - Nailî

19 NISAN

Mikemem Mezizpaluoglu

NAILİ KADİM

21 KASIM 1997

Nailî Kadim

- Nailî

IPEKTEN,

Halûk (Doç. Dr.), Nâ'îli, Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1986, 160 S.

Tokent. T. 362

27 NISAN 1993

1.2.24 "NAILİ-KADİM DİVANI'NIN TAHLİLİ." Ayşegül Mine Yeşiloğlu. Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi..... (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Süreyya Beyzadeoğlu) Devam ediyor.

140059

Yeşiloğlu, Ayşe Mine. "Nâilî Kadîm Dîvânî'nin tahlili." Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi, 1996. (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Süreyya Beyzadeoğlu)

19 MAYIS 1998

26 TEMMUZ 1996

159. KİLİSLİ MURTAZA AĞA (1076/1665'te sağ)

IV. Mehmed'in has kullarından ve Enderun ağalarından olan bu zat bir arkadaşı ile beraber Memluk Sultanı Kalavun (1278-1290) devrinde, saray kütüphanesindeki eserlere dayanılarak yazılan Arapça bir baytar-nâme kitabını Baytar-nâme Tercümesi (T, *بيطارنامه ترجمه سي*) adıyla çevirmiştir. Atlar, atların mizaçları, sağlıklı ve hasta atlar, hasta atların tedavileri gibi atlara dair konulardan bahseden bir kitaptır. On makale üzere mürettebtir. Makaleler bablara ayrılır.

Başrı: مالك الملك واهب الآمال ابتدى بسم ربي المتعال
صمد لم يلد و لم يولد لا يدانيه فهم كل احد
ايتدى قلبنده علمنى ايداع آدمى يوقدن ايلدى ايداع
بعث ايدوب بو جهانه ويردى نظام نسل پاكندن انبياي كرام
افضل المرسلين حبيب خدا شمس سراى اوج هدى
و رضى الله عن آله و اصحابه اصدق الأصدق ابن برك الصديق و كافل الأيتام و الأرامل...
اما بعد بو كتاب مستطاب سلاطين چراكسه ايام دولترنده عربى الفاضى ايله انشا ايلمشلىر و
بيطارنامه تسميه ايتمشلىر. حاليا بز دخى زمانمзде موجود اولان پادشاهمزر اعز الله انصاره
سلطان بن السلطان سلطان محمد خان بن سلطان ابراهيم خان دورنده خاص قوللرندن اولان
مرتضى آغا كليسى ايله عربيدن تركيه ترجمه ايتدم...

Nüşhası:

*Veliiyyüddin, nr. 2472: nesihle 110 yaprak, 20,5x14,5(16x7,5) cm, 21 str. İstinsahı Hacı Mustafa Bağdadî tarafından Zilhicce 1076'da Haleb'de. *İslami Tıp Yazmaları Kataloğu*, s. 383.

160. NÄİLİ AL-ĞADİM (ölm. 1077/1666)

Bu zat divan şairlerinden Nâilî al-Ğadîm olarak bilinen Mustafa Nâilî'dir. Pîrî Halife'nin oğludur. İstanbul'da doğdu. İyi bir eğitim aldı. 1077/1666'da İstanbul'da öldü. Mezarı kayıptır. Tıbbı dair, *Akrabādîm* (T, *اقر بادين*) adlı manzum bir risalesi vardır.

Nüşhası:

*Tavşanlı, Zeytinoğlu, nr. 404/3: nesihle yap. 131-191, 20,3x15(9,4x15,2) cm. İstinsahı Mehmed Nesim tarafından H. 1165'te. *İslami Tıp Yazmaları Kataloğu*, s. 255.

Bibliyografya: *OM*, II, 443, III, 246; *Türk Meşhurları*, s. 278; Abdülbaki Gölpınarlı, *Naili-i Kadim*, İstanbul, 1953; *İslami Tıp Yazmaları Kataloğu*, s. 255.

161. RİYAZİ-ZÂDE (ölm. 1078/1667)

Büyük ihtimalle şair Riyâzî Mehmed Efendi'nin oğlu Riyâzî-zâde Abdüllatif Efendi olmalıdır. 1011/1602 yılında İstanbul'da doğmuş, çeşitli medreselerde müderrislik yapmış, kadılık vazifelerinde bulunmuş, 1078/1667 yılında İstanbul'da ölmüştür. Şiir divanı vardır. Tıbbı dair *Riyâz al-Adviya* (A, *رياض الادوية*) adlı bir kitap yazmıştır.

hizmete amade beklesin; sofraya envaiçeşit kebaplar konsun; tabii şarap ihmal edilmesin; yarenler davet edilsin, gelsin; ayrıca ut, saz da bulundurulsun, birkaç kitap el altında tutulsun!”

Buraya kadar, tarif ettiği dilberinin “süslü”lüğünü aratmayacak derecede süslü bir üslûp kullanan şâir, bu sefer “şeyh”liğinden aldığı cesaretle üslûbunu hikmet ve tasavvufa yönelterek “irfân” ile süsler ve mesajının ipuçlarını vermeye başlar: Koştuğu şartlardan sonra, insanlık şahsında kendine/nefsine, ya da kendi şahsında insanlığa dönüp şöyle hitap eder:

“Bu devlete, bu tantanalı, debdebeli yaşayışa sahip olan insanın nazarında Cemşid’in, Dârâ’nın, Kâvus’un, Âsaf’ın, Hâtem’in, Süleyman’ın ... esamisi mi okunur?! Bu hayatı yaşayan, sadece kendi döneminin değil, gelmiş geçmiş bütün zamanların sultanıdır; ismi geçenler, onun olsa olsa kapıcısı, hizmetçisi olabilirler!”

Mesajını, muhataplarına çok çarpıcı biçimde verir (ve daha sonra, şiirini tasavvufi bir sonla bitirir). Şeyh Fâiz’in mesajı öz olarak şudur: ‘İnsanoğlu, inatılmaz derecede aç gözlüdür; gözünü, ancak bir avuç toprak doyurur!’:

Sus etme Fâ'iz güft ü gû böyle muhâli ârzû

Bir hûliyâdir sence bu sen kanda kanda bu ni'am

Bu ara sözün ana konumuzla bağlantısı şudur: Bu beyitten, Şeyh Fâiz’in saydığı nimetler, kurduğu muazzam düş ... gibi, tasvir ettiği dilber de hakikî değil, bir “hûlyâ”nın eseridir. Şâirin bu hûlyayı gerçekten kurup kurmadığı, kurmuşsa, bir beşer olarak mı, bir şeyh olarak mı kurmuş olduğu, ayrı –konumuz gereği ise tali– bir konu olup bizce çok da önemli değildir. Şu kadar ki, bu hayâlî, ilkin bir beşer olarak “muhâl ârzû” ile kurmuş ve fakat sonunda bunun izahını tasavvufi geçişle yapmış olabilir; öte yandan, daha işin başındayken şeyh kimliğiyle ortaya çıkmış, ama bu “hûlyâ”yı kurgulamakla, şiirini öncelikle müritlerine ve daha sonra da ham hayâl sevdalısı insanlara –şiir zevkini de aşilayarak– okutmak istemiş, şiirin sonundaysa “râh-ı savâb” için kılavuzluk görevini üstlenmiş de olabilir.

NÂ'İLÎ-İ KADÎM DİVANINDAN ŞİİR VE ŞÂİR İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

*Yrd.Doç.Dr. Ayşegül Mine Yeşiloğlu**

Nâ'ilî, XVII. yüzyıl Dîvân şiirinin, hatta bütün Türk edebiyatının en büyük şâirlerinden biridir. Şu'arâ tezkirelerinde yer alan "Zümre-i tâze-güân ve bülegâ-yı ehl-i irfândur"¹, "îşe-i hâmesinin güşâde ettiği vâdî-i suhan kendisine mahsûsdur"² gibi ifadeler, Nâ'ilî'nin şiirlerinin o devirde de, yeni olarak kabul edildiğini gösterir. Ali Kemâl, Nâ'ilî için "Üstâd Nâ'ilî" ifâdesini kullanarak, "şâir-i fâzil, bir vâdî-i mahsus sahibidir" der. Ayrıca şâirin sonradan gördüğü kasidelerini ihtivâ eden dîvânının bir nüshası için de "bir hazine-i bedayi'idi"³ sözlerini sarf eder. Yine Ali Kemâl, Nâ'ilî'den bahsederken "Nâ'ilî, Fehîm'le, Asım'la, Râşid'le Koca Ragîb'la, nihâyet Leskoçalı Galib'le devam eden, Yenişehirlî Avnî Bey'le sona eren öyle bir şâirler kâfilesinin öncüsüdür." der.⁴ Bursalı M. Tahir ise şâir için şöyle der. "Üstâd şâirlerden sayılarak, hislerinin inceliği, hayâlinin nezâketi zerâfeti ile tanınmıştır. Mazmunların seçimine, lâfızların tenkihinine fazla ve lüzumsuz lâfızların ayıklanmasına riâyeti vardır."⁵ Bu belli başlı kaynaklarda yer alan ifadeler de Nâ'ilî'nin üstâd derecesine yükselen büyük bir şâir olduğunu belirtir. Ayrıca edebiyatımızda Sebki-Hindî denilen üslûbun da öncüsüdür. Sebki-Hindî, Türk edebiyatına XVII. yüzyılda dışardan gelmiş yabancı bir üslûpdur.⁶ Bu üslûp, XVII. yüzyılda Nefî'nin Hind üslûbunun büyük üstâdı, Urfî'nin tesirinde kalarak aldığı mübalağa sanatı ile Divan şiirimi-

* Trakya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyat Bölümü Öğretim Üyesi.

1 *Rıza Tezkiresi*, İkdâm Matb., İstanbul, 1316, Süleymaniye Ktp. 3536, s.95

2 Safâyî, *Tezkiretü's-şu'arâ*, Süleymaniye Ktp., Esat Efendi, 2549, s.302.

3 Ali Kemâl, *Üstâd Nâ'ilî*, Peyâm-ı Sabâh, S.31 1336.

4 Ünğyân, Ruşen Eşref, (Haz. Şemseddin Kutlu), *Diyorlar ki*, Ank.1985, s.280-281.

5 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İst. 1972, c.II, s.258.

6 İpekten, Halûk, *Nâ'ilî Hayatı Sanatı Eserleri* Ankara 1991 s.60.

-
- 1 ARZU BALCI, Nâilî'nin Kenz-i Nesâyih adlı eseri ve nasihat geleneđi, Fatih Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011
-
- 2 FATİH YILDIRIM, Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî'si (inceleme-metin-indeks sayfa 101-200), Balıkesir Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009
-
- 3 FATMA ÖZDEMİR, Tuhfe-i Nâilî metin ve muhteva II. cilt s. 468-734, Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011
-
- 4 MİHRİCAN ODABAŞI, Tuhfe-i Naili, Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2009
-
- 5 OSMAN ZAHİT ŞENER, Tuhfe-i Nâilî metin ve muhteva II. cilt S. 1000-1263, Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2013
-
- 6 ÖZER ŞENÖDEYİCİ, Naili Divanı Sözlüğü [bağlamli dizin ve işlevsel sözlük], Gazi Üniversitesi, Doktora, 2011
-
- 7 HAKAN BAYKUT, Sebki Hindî şairlerinin (Nâilî, Neşâtî, Fehîm, Şehrî ve Şeyh Gâlib) kasidelerinde övme ve övünme, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

140059 NAİLİ
JULE YENTÜR, *17. yy şairlerinden Fehim, Na'ili
ve Neşati divanlarında kozmik unsurlar*, Fırat
Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2003

28 Aralık 2014

NAİLİ VE NAILİ DİVANİ ÜZERİNE

İBRAHİM KUTLUK

Yıllar önce Türkiye Yayınevi, divan edebiyatı ve Osmanlı tarihiyle ilgili bir seri yayımlamayı düşünüyordu. Ben de bazı Süleyman-Name'lerle *Naili Divanı*'nı, bir incelemeyle birlikte, eleştirili basıma hazırlamıştım.

Yayınevi bu seriyi basmaktan vazgeçti. *Naili'nin Hayatı, Eserleri, Dünya Görüşü, Aşk Anlayışı, Şairin Sanat ve Kişiliği* üzerine yazdığım yazılar, ayrı ayrı yerlerde yayımlandı; fakat eleştirili basıma hazırlanmış bulunduğum *Naili Divanı* ise, olanaksızlıklar yüzünden, yayımlanamadı.

Naili üzerine derli toplu iki yapıt, Atatürk Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Haluk İpekten'in himmetiyle çıktı.¹

Yıllarca önce üzerinde çalıştığım, ama ne yazık ki, yayımlayamamış bulunduğum *Naili Divanı*'nı görünce sevdim. Uzun yıllar, bu divan yayımı üzerinde, konuşmak istemedim. İçimizdeki burkulma sonucu eleştirilerde bulunduğum sanılır diye düşündüm. Özellikle duygular zaman aşımına her şeyden çok uğrar. Bugün kişisel nedenlerin ileri sürülemeyeceğini umarak, çalışmalara bir katkıda bulunmak düşüncesiyle, eleştirili basımı eleştireceğim.

Sayın İpekten, bizim 1949'da *Ülkü* dergisinde (kendisine teşekkür ederim bu yazımı unutmuştum) ve 1962'de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Yayınları arasında çıkan yazılarımızdan kaynakçada söz etmek incelğini göstermişler; 1963 yılında *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*'deki *Naili-i Kadim'in Sanatı ve Kişiliği* üzerine yazdığımız 40 sayfalık incelemeden söz etmek gereğini duymamışlar.

Eleştirili divanı ve ayrı incelemeyi şöylesine bir gözden geçirdiğim zaman, bizim çalışmalardan neden söz edilmediğini önce anlayamadım; sonra iyice anlamdım sanımdayım. Sayın Doçent, Atatürk Üniversitesi öğretim görevlilerinden olduklarından, bizden söz etmeyi, bilimsel değerlerine ve kişiliklerine yakıştıramamış olacaklar. Hatta bizi öylesine küçümsemiş olacaklar ki, örneklerimizdeki doğruları almayı bile kendilerine yakıştıramamışlar, kendi yanlışlarının bizim doğrulardan üstün olacağına -belki de haklı olarak- inanmışlar.²

¹ Dr. Haluk İpekten, *Naili-i Kadim Divanı -Edisyon Kritik-*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970 (Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları); Doç. Dr. Haluk İpekten, *Naili-i Kadim, Hayatı ve Edebi Kişiliği*, Ankara 1973 (Atatürk Üniversitesi Yayınları, no: 251).

² Yukarıda adlarını ve tarihlerini verdiğim yazılarda, biz de, Naili'nin doğumu, halvetliliği, sanatı, kişiliği üzerinde durmuş, kimi yerlerde ayrı savlar ileri sürmüştük. Daha sonra çıkan eserlerde bu konulara değinilmiş olduğunun söylenilmesi, yanlış sayılan yerlerin düzeltilmesi gerekmez miydi? . . . Oysa, yukarıda adı geçen incelemelerine yazdıkları önsözde Ali Kemal, Müstecabi

İşte değer verilmeyen, yanlışın bizim doğrumuza yeğ tutulduğu bir örnek:

Güftü, Teşrifatü's-Şuera'sında, Naili için şöyle der:

Tab'ı iklim-i nazma köhne-hücum Nükte şagird-i Nef'i-yi merhum
Kalem aldıkça destini fi'l-hal Pür olur levh-i vâridât-ı hayâl
Bu kadar mu'cizât-ı vahy yine Çok mu peygamber-i tahayyülüne

Sayın İpekten'de ise değişik dizeler şöyle:³

"Nükte şagirdi Nef'i-yi merhum"

"Ter olur levh-i vâridat-ı hayal"

"Bu kadar mu'cizât dahi yine"

Üç beyit, ne garip, üç tane yanlış, Sayın İpekten'in kendi öğretilerine uyarak bu dizeleri inceleyelim:

Güftü görüldüğü gibi Nef'i'den söz etmiyor, Naili'yi betimliyor. Öyleyse öznenin Nef'i değil, Naili olması gerekir. Naili'nin, Nef'i'nin öğrencisi olduğu belirtilmek isteniyor. Oysa burada tam tersi olmuş. Sayın İpekten'e göre: "Nef'i-yi merhum, Naili'den nükte öğrenen bir öğrenci" durumuna düşmüş.

"Vâridat" sözü, hem soyut hem somut anlamlarda kullanılır. "Vâridat" adında ünlü tasavvufî yapıtlar da vardır. Sözlü anlamı: *Kişiyeye doğan şeyler, veriler* demektir ki, bunlar *duygular, düşünceler, hayaller* olabilir. "Levha" ise üzerine yazı yazılan nesne demektir. Levhanın taze olması düşüncesi ise garibin de garibidir. "Ter" diye okumuş buldukları sözcük de, kendilerinin bir tashif (noktaların yerinin değiştirilmesi) yaptığı ya da noktasız bir yazmadan yakıştırdıkları bir sözcük olsa gerektir. Oysa bu sözcük "pür r."dür. Şiir yazılacak levhaların taze olması ne denli şaşılabilir bir imge ise, levhaların hemen şiirlerle doluvermesi düşüncesi ise o denli doğrudur. Beytin anlamı şudur: "Eline kalem alır almaz hayal vâridatının (imgelerinin) levhası doluverir."

"Bu kadar mu'cizât dâhi yine" beytindeki yanlışla da divan edebiyatının sözcüklere verdiği değerlerle kolayca çözümlenebilirdi. *Peygamber*, zade İsmet, Gibb, Menzel ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tezlerinden olan Halil Kayı, Mükerrrem Merzifonoğlu, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinden Nezahat Vardarlı'nın çalışmalarından söz edilmiş, bu bilimsel çalışmaların arasına bizimkilerin sokulması layık görülmemiş (inceleme s. IV). Hatta bizim eleştirili basıma hazırladığımızdan bile söz edilmemiş. Oysa, kendilerinin kaynaklarında yazdıkları çalışmalarımızda, bizim de böyle bir şey yaptığımız belirtiliyor, örneklerin bu çalışmadan alındığı söyleniyordu. Demek ki, bizim çalışmalarımız, -kendileri görmedikleri halde- kesinlikle iyi olmazdı, biz kimdik ki böyle bir eser hazırlayabilelim. Eleştirili basımın önsözünde buyuruyorlar ki: "Naili üzerinde hiç bir yayın yapılmadığı ve üstelik eski harflerle basılmış olan divanı çok eksik ve yanlış bulunduğu için . . ." ve ekliyorlar: "Tam ve doğru bir divan temininin tesbitinde" 8 yazmayı uygun görmüşler (Divan, s. 19); "bazen vezin, mazmun örgüsü, Naili'nin üslubu, şiirinin hususiyetleri gibi yardımcı unsurların kifayet etmediği yerlerde eski nüshaların rivayetleri kabul edilmiş . . ." (Divan, aynı yer.)

³ Adı geçen inceleme, s. 60.

Naili-i Kadim'in Sanatı ve Kişiliği üzerine yazdığımız bu inceleme "Dünya Görüşü, Aşk Anlayışı, Sanatçılığı ve Kişiliği" başlıkları altında ele alınmıştır.

Hayatı ve Eserleri üstüne yazdığımız inceleme Yüksek İslâm Enstitüsü yayınları arasında çıkmıştır¹.

İncelememizin dayandığı metin, henüz yayımlamak olanağına sahip bulunamadığımız eleştirili yayıma hazırlanmış olduğumuz elimizdeki divandır.

Yazımızın ölçüsünü kısa tutmak istediğimizden, Naili'nin devrini, devrindeki siyasi ve toplumsal olayları, bu yazımıza almamış bulunuyoruz. Kanımızca Naili'nin hayatı üstüne yazmış olduğumuz biyografi, dünya görüşü, sanatçı kişiliği, şairin yaşadığı devirle, toplumun ilintileriyle sıkı sıkıya ilgilidir. Hayatındaki karışık noktaları, uğradığı haksızlık ve talihsizlikleri, siyasi tarihimizin bu duraklama devriyle toplumun kalıplaşmış düşünüş ve o düşünüşlere göre davranışlarıyla açıklamak ve belirtmek mümkündür. Nitekim hal tercemesini yazarken bu usule başvurulmuştur².

Bilgisizliğin ve bilgiçliğin, bilime ve sağduyuya tercih edildiği, gericiliğin gerçeklere karşı ayaklandığı, dinsel hoşgörünün tüm ortadan kalktığı, kendi aralarındaki ufak ayrımlara bile katlanamadığı, çeşitli kargaşalıkların alabildiğine çoğaldığı, baş ve ayakların belli olmadığı, Padişah başta olmak üzere, rüşvetin, kötülüklerin olağan sayıldığı, hattâ teşvik gördüğü bir ortamda, elbette, düşünürler, yazarlar ve düşüncüklerini söyleyenler baskı göreceklerdir. Sanki hiçbir başka sorun kalmamış gibi kelâmcılarla mutasavviflerin birbirine girmesi toplum düzeninin nasıl bozulmuş olduğunu göstermeye yeter bir delildir.

Oysaki dış başarısızlıklar İmparatorluğun çöküntüsünü, gören görmeyen bütün gözlerin önüne serdiği halde, bunu kimse görmek istememektedir. İçteki malî bozukluk devletin itibarını büsbütün sarsmaktadır.

¹ *Naili-i Kadim, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Yayınları: 6, Osman Yalçın Matbaası, 1962.

² Bk. Adı geçen eser, *Naili-i Kadim, Hayatı ve Eserleri*.

130 HAZİRAN 1993

Ayasofya Kütüphanesi

3936 / 18_b — 31_a

Yakutu'l-Musta'şımî'den naklen yazan

Muhammed b. Husam Şemsu'd-Dîni's-Sultânî

Tarihi : 829 hicrî

Yeri : Herat

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

130 HAZİRAN 1993

Yazmadaki hatâlar düzeltilmiştir.

Sahife altlarındaki
beyit numaraları karşısında
birinci kelime doğrusunu
ikinci kelime yanlışını
göstermektedir.

İSTANBUL YÜKSEK İSLAM ENSTİTÜSÜ YAYINLARI : 6
Dergisi, 1/1, 1963 İstanbul, 1-40

Dr. İbrahim Kutluk

NAİLÎ-İ KADÎM

Hayatı ve Eserleri

OSMAN YALÇIN MATBAASI
Divanyolu Caddesi Ersoy Han, İstanbul, 1962

Dr. İbrahim Kutluk

NAİLÎ-KADÎM

Hayatı ve Eserleri

14 KASIM 1996

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	29221
Tasnif No:	228 NAİ

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
YAYINI

NÂ'İLÎ

Hayatı, Edebî Kişiliği

ve

Bazı Şiirlerinin Açıklamaları

Türkiye İhtiyat Bankası İslâm Ansiklopedisi	
Kayıt	7661
Tasnif No. :	928 NAİ

Doç. Dr. Haluk İPEKTEN

against a new policy of censorship in Beirut, which has always taken pride in freedom of speech and action. See my article on this *naşş* (a text) in *The Beirut Review: A Journal on Lebanon and the Middle East 7* (Spring 1994): 145–52.

¹⁸*Ibid.*, 63.

¹⁹Hanān al-Shaykh, *Ḥikāyat Zahra* (Beirut: n.p., 1980); translated into English as *The Story of Zahra* by Peter Ford (London: Quartet Books Ltd., 1986), 126, 128, and 182.

²⁰J. E. Bensheikh, "Introduction," in *L'Été au Tranchant de l'Épée* (Paris: Le Sycamore, 1979), I–V.

APPENDIX: AL-DA‘IF’S WORKS

Ḥin ḥalla al-sayf ‘alā al-ṣayf (When the Sword Cut Short the Summer) (Beirut: Dār al Farābi, 1979); translated into French with an introduction by J. E. Bensheikh as *L'Été au Tranchant de l'Épée* (Paris: Le Sycamore, 1979).

Lā Shay‘a yafūqu al-waṣf (Nothing Is Beyond Description) (Beirut: Manshourat Loubnan al-Jadid, 1980). *Al-Mustabidd* (The Obstinate) (Beirut: Dār Ab‘ād lil-Ṭibā‘a wal-Nashr, 1983).

Unsi yalhū ma‘ Rita: Kitāb al-bālighin (Ounsi Plays with Rita: A Book for Adults) (Beirut: al-Mu‘assasah al-Jāmi‘yya lil-Dirāsāt wal-Nashr wal-Tawzī‘, 1983).

Fuṣṣa mustahdafa bayna al-nu‘ās wa‘l-nawm (Trapped between Drowsiness and Sleep) (Beirut: Mukhtārāt, 1986); translated into French by Luc Barbulesco and Philippe Cardinal as *Passage au Crépuscule* (Paris: Actes Sud, 1992).

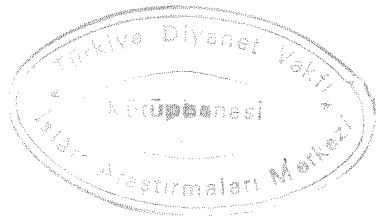
Ahl al-ḥull (The People of the Shade) (Beirut: Mukhtārāt, 1987).

Tiḡaniyyāt al-bu‘ṣ (Techniques for Wretched Times) (Beirut: Mukhtārāt, 1989).

Ghaflat al-arḍ (The Indifference of the Earth) (Beirut: Mukhtārāt, 1991).

Ayyu thaljin yasqūtu bi-salām (What Snow Falls Down in Peace) (Beirut: Mukhtārāt, 1993).

‘Azīzī Sayyid Kawabāta (My Dear Mr. Kawabata) (Beirut: Mukhtārāt, 1995).

05 EYLÜL 1996

Walter Feldman

THE CELESTIAL SPHERE, THE WHEEL OF FORTUNE, AND FATE IN THE GAZELS OF NÂ‘İLÎ AND BÂKÎ

The poet known as Bâkî (d. 1600), the “King of Poets” of Sultan Süleiman I (1520–66), is generally acknowledged as the leading figure of the so-called “classical age” of Ottoman poetry (roughly from the mid-15th to the beginning of the 17th century), while the poet known as Nâ‘ilî (d. 1666) was a pivotal figure in the break between this classical age and the “post-classical age,” roughly the early modern era extending from 1600 to 1800.¹ On the broadest level this break was signaled by a change in the use of metaphorical language. This paper will contrast the treatment of one series of metaphors common in the lyric *gazels* within the *divâns* of both poets, although further examples could be found within other poetic genres, especially the panegyric *kasîde*. It will also attempt to interpret the significance of these metaphors in Nâ‘ilî’s poetry and to demonstrate their distance from the usage of the classical Ottoman period, exemplified by Bâkî.²

Images connected with the celestial sphere (*felek*, *eḫlâk*), the wheel of fortune (*gerdân*, *çarh*) and fortune (*baht*) form some of the most frequently appearing images in the *divân* of Nâ‘ilî. The fortune/fate topoi become an essential component of a poetic world; they are more idiolectic than classemic.³ The method used here involved comparing and classifying the images created with a small group of key words that denote the spheres, the dome of heaven or fate in the gazels of Nâ‘ilî and those of Bâkî. While these images are usually based on topoi that are squarely within the Persian poetic tradition, such a comparison reveals that in the works of Bâkî, as in those of earlier Turkish poets (such as Necâtî, d. 1509) these words frequently denote the dome of heaven, partly in a physical sense, rather than the agent of human destiny, although this latter image was also known to these poets of the classical age.

THE CELESTIAL SPHERE AND POETIC *TENÂSUB*

The “classical age” Ottoman poets created their tropes on the basis of *tenâsub* (“proportional relationships”), which demanded concrete points of contacts in the

Walter Feldman is a lecturer in the Department of Asian and Middle Eastern Studies at the University of Pennsylvania, Philadelphia, Penn. 19104, U.S.A.

NÂİL (1829 – 1885): Divan şairi. Kayseri’de doğdu. Asıl adı Mehmed Nâil Efendidir. Kayseri müftülerinden Mehmed Sâlim Efendinin oğludur. Osman Seyfi Beyden Farsça öğrendi. Babasının, onun ölümünden sonra da Kayseri bilginlerinden Kasım Ve Hacı Torun efendilerin derslerine devam etti. Tahsilini tamamladıktan sonra babası gibi o da Kayseri’de müftülük yaptı (1880-1885). Kayseri’de vefat etti. İbrahim Ten-nürî Türbesi yakınına gömüldü. *Son Asır Türk Şairleri*’nde bir gazeli kayıtlıdır. **Kay.:** SATŞ, 2000, 3/1477-1478; TDEA 6/499; TN 2/1000(4128). ♣S. DEĞİRMENCİOĞLU

NÂİL Bey, bk. KUBALI, Hüseyin Nail .

NÂİL Paşa (?–1858): Divan şairi. Yozgat’ta doğdu. Asıl adı Abbas Hilmi olup *Cabbarzâde* sanıyla tanındı. Yozgatlı Cabbarzâde Süleyman Beyin oğludur. Kapıcıbaşılık, İstanbul Âmire müdürlüğü, Sürre emniyeti, 1846’da mîrimiran olarak Balıkesir kaymakamlığı yaptı. 1848’de Sivas mutasarrıflığına getirildi. Bir süre sonra azledilince İstanbul’a döndü. İstanbul’da öldü. Bayezid Camii kabristanına gömüldü. *Fatin Tezkiresi*’ne göre şiirle uğraştığı hâlde şöhreti yoktur. **Eseri:** *Divan*, (TÜK TY 5588). **Kay.:** SO 3/294; TDEA 6/499; THE s.386; TN 2/1000(4127). ♣S. DEĞİRMENCİOĞLU

NÂİLÎ (? – 1666): Divan şairi. İstanbul’da doğdu. Asıl adı Mustafa Çelebi olup edebiyat alanında diğer Nâilî’lerden, özellikle Manastırlı Sâlih Nâ’îlî’den (öl.1876) ayırmak için *Nâilî-i Kadim* olarak tanındı. Babası Maden Kalemî kâtiplerinden Pîrî Halife’dır. Bu yüzden bazı kaynaklarda *Pîrîzâde* olarak anıldı. Medrese öğrenimi görmedi, ancak *Safâ’î Tezkiresi*’nde, iyi bir tahsil yaptığı belirtilmektedir. Özel öğrenim gördüğü, kendi kendisini yetiştirdiği tahmin edilmektedir. Babası gibi Maden Kalemînde kâtiplik yaptı, baş halifelğe kadar yükseldi. IV. Murad’ın saltanatının ilk zamanlarında, Nef’î’nin parlak günlerinde Nâilî de onu taklid ederek, padişaha ve Karamustafa Paşaya kasi-

deler sundu, lâkin pek iltifat göremedi. Bir ara Defterdarzâde Salih Paşa ile Sadrazam Ahmed Paşanın himayelerini kazandı. Fazıl Ahmed Paşaya, Uyvar’ın fethinden dönüşünde “hoş geldin” redifli bir kaside sundu, paşanın ilgi ve yardımını istedi. Bu gayretlerin sonucu İstanbul’a döndü. İstanbul’da vefat etti. Fındıklı’daki Sünbül Sina Dergâhı haziresine defnedildi. Şeyh Nazmî vefatına *Nâ’îl-i cennet ola Nâ’îl-i nâdire-fen 1077 ve Bihîştî Nâ’îlî’ye eyleye mekân Mevlâ*, Fevzî Nâ’îlî *ola şefa’ât nâ’îlî* mısralarını tarih düşürdüler. Seyrekzâde Âsım’a göre vefat tarihi 1078/1667’dir. Sonradan yol genişletilmesi sebebiyle buradan Beyoğlu Kabristanına nakledildi. Nâilî, duygulu, titiz, zayıf ve hastalıklı idi. 1644’de Sultanzâde Mehmed Paşaya sunduğu bir kasidesinde küçük yaşlarda anne ve babasını kaybettiğini, ömrü boyunca zaruret ve sıkıntıdan kurtulamadığını, kötümserliğini yansıttı. O dönemde Osmanlı Devleti, zor günler geçirmekte idi. Edebiyat dünyasında ise Nef’î’nin tesiri görülmektedir. Ancak onun tantanalı üslubu yerine, Nâilî’de incelik, zarafet ve yumuşaklık vardır. Nâilî asıl şahsiyetini gazellerinde gösterdi. Bu şiirler genellikle beş beyitlidir. Az söz ile çok şey ifade etmek yolunu tuttu. Başlıca özelliği “Sebk-i Hindî” tarzını ilk deneyenlerden olmasıdır. Bu bakımdan şiirimize bir yenilik getirdiği söylenir. Sebk-i Hindî daha sonra Şeyh Galib ile asıl mümessilini bulacaktır. Divanındaki gazellerin büyük bir kısmı tasavvufidir. Diğer divan şairlerinin pek çoğunda görüleceği gibi Nâilî de tasavvuf düşünce ve unsurlarını şiirlerinde zemin olarak kullanmıştır. Bazı şiirlerinde görülen tevekkül, rıza ve istiğnanın yanı sıra kötümser, tatmin edilmemiş, felekten şikâyet ile ihtiraslarını açığa çıkaran bir ruh hâli görülmektedir. Üslupta “münakkahiyet” peşindedir. Dile hakimiyeti hemen göze çarpar. Bilhassa Farsça kelime ve terkipleri çok kullanır. Sadece şarkılarında duru, temiz bir Türkçe görülmektedir. Nâilî’nin titizlikle işlenmiş, ölçülü, her kelimesi yerli yerinde, her unsuru tamam ve kusursuz bir üslubu

nuwwāb (Consultative Council of Deputies) by the Khedive Ismā'il in 1866. The membership of this institution, having been assembled through a combined procedure of appointment and election, clearly reflected a novel concept, and its designation as *nuwwāb* lent the term a similarly novel, if somewhat ambiguous implication. Lasting until 1882, the Khedive's Council was the only official body in the region whose members were so formally designated prior to World War I.

Assemblies of deputies have emerged in the Middle East under different régimes since the disintegration of the Ottoman empire, their membership formed through various mechanisms. The name *maǰlis al-nuwwāb* has often been applied to such institutions, whether unicameral bodies or lower houses of bicameral ones. Thus were named institutions in monarchical Egypt (1923-52), Iraq (1924-58) and Libya (1951-69); mandatarly, then independent Syria (1932-63); Sudan (1951-8); Lebanon (since 1926); Trans-Jordan, then Jordan (since 1946), and Morocco (since 1962). Members of similar bodies with other names—*maǰlis al-sha'b* ("people's assembly"), *maǰlis al-umma* ("nation's assembly") etc.—have likewise been commonly known as *nuwwāb*. In their representative nature, political role and public standing these bodies have varied broadly in the Arab states, according to their respective political realities.

Bibliography: For the 19th century evolution of the term and concept of representation, see A. Ayalon, *Language and change in the Arab Middle East*, New York 1987, ch. V. For Ismā'il's *maǰlis shūrā al-nuwwāb*, and the development of representative institutions in the 20th century, see *MAǰLIS*, 4, and the *Bibl.* therein. (A. AYALON)

NĀ'ILA [see ISĀF].

NĀ'ILĪ, properly PĪRĪ-ZĀDE (after his father PĪRĪ Khalīfe Muṣṭafā Ālebi, a celebrated Ottoman poet of the 17th century, d. in 1077/1666-7. To distinguish him from the 19th century poet and Mewlewī adherent Šālīḥ Nā'īlī of Monastir (who died in 1293/1876 in Cairo) he has since been called Nā'īlī-yi Qādīm, "old Nā'īlī", the later poet being referred to as Nā'īlī-yi Djedīd, "new Nā'īlī".

Nā'īlī was born in Istanbul presumably about the beginning of the 17th century (as we are led to assume based on indications in his *Diwān*). He enjoyed a good education, upon the completion of which he entered the government office of finances called *ma'den kalemi* as clerk. This was to be his life-long job, and he ultimately became *bash-khalīfe* there (thus following in his father's footsteps, a clerk and *khalīfe* in the same office). Unable to secure a more important post, he had to content himself with the life of a civil servant of restricted means until towards the end of his life he was sent into exile by the grand vizier Köprülü-zāde Fādīl Ahmed Paṣha for unknown reasons. Allusions in one of his *kaṣīdes* point to his having later been allowed to return to Istanbul. Nā'īlī died in 1077/1666-7; the location of his tomb cannot be ascertained.

Nā'īlī was a weak, delicate man of feeble constitution, inclining to hypersensitivity and pessimism. There are indications in his *Diwān* that he belonged to the *Khalwetī* order. Nevertheless, he was not only one of the greatest Ottoman poets of the post-classical period but one of the most interesting and important poets in the entire history of Turkish literature. He was an innovator, but mainly in the field of style and language, being the pre-eminent follower of the *Sebk-i hindī* [see *SABK-I HINDĪ*] style in Ottoman poetry.

Nā'īlī's characteristics are a polished, elegant,

individual style of great gracefulness, succinctness of expression and a language full of Persian words, constructions (often of considerable length, such as e.g.: *djīhān-i wāzḡūn-na'l-i maḡabbet*, "the land of love with the horseshoes turned backwards"; horses used to be fitted with horseshoes turned backwards in order to confuse pursuers) and metaphors, many of which were new to Turkish usage. A good number of his verses contain so many foreign elements that they are unintelligible to a Turk who does not know Persian.

An example from a *ghazel*:

Zūr-i bāzū-yi nigāhuñ dest-bürd-i 'iṣḡwedür

Āk-riz-i djejb ü dāmān-i taḡammüldür baña

"The force of your glance's arm is coquetry's victory;
It is the tearing into pieces from collar to hem of
(my) endurance to me."

Furthermore, Nā'īlī's language is so compact and free from all redundancy that the meaning is often hard to decipher at first sight, and some of his verses become intelligible only when one has recourse to interpreting them in a Süfi sense. However, the use of *taṣawwuf* ideas and allusions, at which Nā'īlī is a master, is only a matter of inspiration and style for him; he cannot be called a Süfi poet. His poetic imagination was not as powerful as his mastery of language and style, but he influenced both his contemporaries and later poets down to the 19th century.

Nā'īlī's literary work consists only of a *Diwān*, put together by the poet himself. It was printed in Bulāḡ in 1253/1837 (only about a third of his poems were printed, however). All of his work is included in the critical edition prepared by Haluk İpekten (Istanbul 1970) (for the preparation of this critical edition, all known 31 mss. of the *Diwān* were studied). The complete *Diwān* consists of two *münāǰāts*, ten *na'ats*, 29 *medḡiyyes*, a *merḡiye* written in the form of a *terǰīh-i bend* on the death of his brother who died young, four *müseddes*, one *terkīb-i bend*, one *takḡmīs*, 390 *ghazels*, one *mürteżād*, 18 *ķi'as*, eight *rubā'īs*, five *beyts*, eleven *ṣarkīs* and six *tārīḡhs*.

Most of Nā'īlī's religious poetry is in the *kaṣīde* form. Of the ten *na'ats*, eight are in honour of the Prophet and one each in honour of 'Alī and of Ḥusayn; 27 of the 29 *medḡiyyes* are also *kaṣīdes* (the other two being a *ķi'a* and a *naẓm*). Nā'īlī's *medḡiyyes* are dedicated to Murād IV and Meḡmed IV [q. v.] to the grand viziers Kemānķeṣh Kara Muṣṭafā Paṣha, Sulṭān-zāde Meḡmed Paṣha [see MEḡMED PAṢHA, SULṬĀN-ZĀDE], Şofu Meḡmed Paṣha, Šālīḥ Paṣha, Hezār-pāre Aḡmed Paṣha, Köprülü-zāde Fādīl Aḡmed Paṣha [see KÖPRÜLÜ], to the *ṣayḡkh al-islāms* Zekeriyā-zāde Yaḡyā Efendi, Bahāyī Efendi [see BAHĀ'Ī MEḡMED EFENDI], Meḡmed Emīn Şun'ī-zāde Efendi, to various *deṣterdārs* and others.

Nā'īlī's most important work is, however, his collection of 390 *ghazels*. These *ghazels*, the majority of which are of only five verses, have been considered samples of *münakkaḡiyyet*, the art of expressing oneself in such a way that words and meaning are perfectly balanced. In some of them there is a lightness of tone that reminds one of Nedīm [q. v.], in others a pessimistic, and at times philosophising, vein calling to mind Nābī [q. v.]. Thus first and foremost, Nā'īlī is considered a poet of *ghazels*.

His *ṣarkīs* have a special importance in that they are the first poems of this genre and in that he wrote them in a very simple language (with passages such as *bizümle yār söyleṣḡmez*, "the beloved does not speak with us") that is totally different from the elaborate language of his other poems.

Bibliography: Rīdā, *Teḡḡkire*; 'Aṣīm, *Dḡeyl-i Zübdeṣ el-eṣḡ'ar*; Güftü, *Teshrifāt el-shu'arā'*, Mudǰīb,

Nā'īlī (TBD)

rildi (Stuttgart, 1822); bu basmada Kosegarten'in Nahşabî hakkında bir araştırması ile *Tûfî-nâma*'sinden örnekler bulunmaktadır. Bu eserin türkçesi L. Rosen tarafından almancaya çevrildi (Leipzig, 1858). Nahşabî'nin asıl eserinin Münich'te el-yazması hâlinde Fransızca bir tercümesi var ise de, tam tercümeleri şimdiye kadar neşredilmiş değildir. Eser E. Berthels tarafından Rusçaya tercüme edilmiştir. Sekizinci gecenin metni ve almancaya tercümesi H. Brockhaus tarafından neşredilmiştir (Leipzig 1843 ve *Blätter für literarische Unterhaltung*, 1843, nr. 242 ve 243, s. 969 v. dd.).

Nahşabî'nin diğer eserleri *Tûfî-nâma* ile kıyaslanabilecek bir yayılma kazanamadı; bununla beraber, hemen hepsi bugüne kadar gelmiştir. Şu eserleri bilinmektedir: *Gulrîz* („güllü“), Ma'sûm Şâh ile Nûşâba'nın aşkından bahseden bir roman (Ağa Muhammed Kâzîm Şîrâzî ve K. F. Azoe tarafından bastırılmıştır. Kalküte, 1912, *Bibl. Ind.* serisinde); *Cuz'iyât va kulliyât* („parçalar ve bütünler“), *Çil nâmûs* da denilir (Rieu, s. 740^a), Tanrının en asil mahlûku ve büyüklüğünün bir delili telakkî edilen insan vücudunun muhtelif kısımlarının tasvirini veren remzî bir eser; *Lazzat al-nisâ*, türlü mizaclar ve cinsî münâsebetler hakkında hindce bir eser olan *Koka-Sâstra*'nın farsçaya nakli; *Silk al-sulûk*, tanınmış sûfilere âit hikmetli sözler mecmuası (Dehli, 1895, taş-basması) ve *Naşâyih u-mavâ'iz*, tasavvufa dâir, oldukça kısa bir risâle (Rieu, s. 738^a). *Aşara mubaşşara* (*Ahbâr al-ahyâr*'da mezkûr, bk. bk.) adlı risâlesinin yalnız adı bilinmektedir. Nahşabî'nin bütün mensûr eserlerinde *kişâ*'lar bulunmaktadır ki, bunlar kendisinin şâirlik kabiliyetine sâhip olduğunu gösterir.

Bibliyografya: Nahşabî hakkında: J. Pertsch, *Über Nachschabi's Papageienbuch* (*ZDMG*, XXI, 505 v. dd.); Benfey (*GG A*, 1858, s. 529); H. Ethé (*Gr. I. Ph.*, II, 258, 261, 324 v. dd., 335); Elliott, *History of India*, VI, 485. Yukarıda bahsedilen basma ve yazmalara Gladwin'in metin ve İngilizce tercümesi içinde bulunan Kâdirî'nin eserini ilâve etmelidir: Kalküte, 1800 ve London, 1801; *Tofî-Kahânî*, hindustânîye tercümesi (nşr. D. Forbes), London, 1852. *Gulrîz* için bk. bir de Ch. Stewart, *A descriptive Catalogue of the Orient. Library of the late Tippoo Sultân of Mysore* (Cambridge, 1819), s. 85^a; *Lazzat al-nisâ* için bk. Mehren, *Codices Persici v.b. Bibliothecae regiae Hafniensis* (Kopenhag, 1857), s. 15, nr. XXXVI. (E. BERTHEL.)

NAHV. [Bk. NAHV.]

NÂİB. [Bk. NÂİP.]

NÂİLA. [Bk. İSÂF.]

NÂİLİ. [Bk. NÂİLİ.]

NÂİLİ. NÂİLİ MUŞTAFÂ (? — 1666). XVII. asırda, Murad IV., İbrahim ve Mehmed IV. devirlerinde yaşamış büyük türk şâiri. XIX. asır şâirlerinden Manastır'lı Sâlih Nâilî (ölm. 1293=1876)'den ayırmak için, son devirde Nâilî-i Kadîm diye anılmıştır. İstanbul'da doğan Nâilî'nin babası mâden kalemi kâtiplerinden Pîrî Halife'dir. Bu sebepten kaynaklarda Pîrî-zâde diye anılır (Belîg, *Nuhat al-âşâr*, Üniv. kütüp., TY., nr. 1182, 88^a; Şeyhî, *Vakâyî al-fuzalâ*, Bayezid Umûmî kütüp., nr. 2361, 350^b; Safâî, *Tazkirat al-şu'arâ*, Süleymâniye kütüp., Hâlet Efendi kitapları, nr. 112, 112^a; Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât*, Üniv. kütüp., TY., nr. 2464, s. 146). Bu isim J. v. Hammer, *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst*, III, 467; Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, III, 304; Menzel, *El*, mad. NÂİLİ'de Yeni-zâde olarak geçer. Doğdu-ğu tarih belli olmamakla beraber, 1042=1632'de ölen Halvetî şeyhi Saçlı İbrahim Efendi için düşürdüğü tarihten ve Bagdad-fethi münâsebeti ile (1048=1638) Murad IV.'a takdîm ettiği kasideden XVII. asrın başlarında doğmuş olduğu düşünülebilir.

Me'hazlardan ve eserinden anlaşıldığına göre, Nâilî iyi bir tahsil görmüş bilhassa farsçayı mükemmel öğrenmiştir. Tahsilini tamamladıktan sonra, Divân-ı hümayûnda ve „aklâm-ı mukâtaattan“ Mâden kaleminde kâtiplik etmiş, nihâyet bu kalemde baş-halife olmuştur (Safâî, *Tezkire*, 112^a; Şeyhî, *Vakâyî al-fuzalâ*, 350^b; Güftî, *Tezkire*, Üniv. kütüp., TY., nr. 1533, 43^b). Fakat bütün hayatı müddetince, kalem baş-halifelîğinden ileri gidemediği ve mütevâzî, hattâ zarûret içinde bir ömür geçirdiği anlaşılıyor. Zarûretten kurtulmak, refâha kavuşmak için, Murad IV. ve Mehmed IV.'e, sâdâret, meşihat ve defterdarlık makamlarını ihrâz edenlere ve hemen bütün devlet ricâlîne kasîdeler sunmuş, onlardan ihsân ve lutf beklemiştir. Bir aralık Yusuf Paşa ve defterdar Ahmed Paşa'nın himâyesine girebilmiş ise de, hayatının sonuna doğru, dâimâ şikâyet ettiği düşmanlarının te'siri ile Köprülü zâde Fâzil Ahmed Paşa'nın gazâbına uğrayarak, İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. Mehmed IV.'e, Edirne seyâhati vesîlesi ile, sunduğu bir şikâriye kasîdesinden şâirin bu şehre nefyedildiği hatıra gelebilir. Ömrünün son senelerini gurbette geçiren Nâilî, sadrâzam Fâzil Ahmed Paşa'ya gerek doğrudan-doğruya, gerek kethüdâsı İbrahim Efendi vâsıtası ile sunduğu kasîdeler sâyesinde hulûl etmeğe ve gurbet hayatından, zarûretinden şikâyetle, sadâkatini